

Lausuntopyyntö luonnoksesta valtioneuvoston päätökseksi huoltovarmuuden tavoitteista

Lausuntopyynnön diaarinumero: VN/30737/202

Huoltovarmuusorganisaatio koostuu Huoltovarmuuskeskuksen hallituksesta, Huoltovarmuuskeskuksesta, Huoltovarmuusneuvostosta sekä viranomaisten, elinkeinoelämän ja kolmannen sektorin muodostamista sektoreista, pooleista ja toimikunnista. Tässä lausunnossa on huomioitu sektorien, poolien ja toimikuntien, eli ”Huoltovarmuusorganisaation sektorit, poolit ja toimikunnat” kommentit. Huoltovarmuuskeskus kommentoi tavoitepäättösluonnosta erillisessä omassa lausunnossaan.

Lausunnot lukuun 1. Johdanto

Koronapandemian ja Venäjän Ukrainaan käynnistämän hyökkäyssodan myötä kokonaisturvallisuuteen ja huoltovarmuuteen liittyvät asiat ovat olleet aiempaa suuremman huomion kohteena. Nopeasti ja perusteellisesti muuttuneessa turvallisuusympäristössä väestön, talouselämän ja maanpuolustuksen välttämättömimpien tarpeiden turvaaminen on edelleen ja jopa korostuneesti huoltovarmuustyön ytimessä. Lisääntyvästä kansainvälisestä yhteistyöstä huolimatta vastuu kriisinsietokyvyn vahvistamisesta on kansallisella tasolla.

Tuemme esitettyä huoltovarmuusrahaston kantokyvyn arviointia ja että huoltovarmuusrahaston pitkän aikavälin kantokyky turvataan arvioimalla huoltovarmuusmaksun määräytymisperusteet huoltovarmuuslainsäädännön uudistamisen yhteydessä.

Johdannossa mainittua kirjausta Huoltovarmuuskeskuksen ohjelmatyön arvioinnista ja kehittämistä tulee täsmentää.

Tavoitepäättöksen tekstissä on jonkin verran toistoa ja tekstin sujuvuutta voisi yrittää parantaa. Esimerkiksi kehittämis ehdotukset olisi hyvä ottaa selkeämmin esille.

Yhtenä suurena haasteena näemme päätöksen toimeenpanosta huolehtimisen. Päätöksen suhdetta muuhun lainsäädäntöön sekä käytännön tekemiseen tulisi selkeyttää tekstissä.

Päätös sisältää useita toimenpidesuosituksia. Epäselväksi joissain osissa kuitenkin jää se, kuka toimeenpanosta vastaa. Tätä tulisi selkiyttää. Johdannon ensimmäisessä kappaleessa esitetään, että huoltovarmuus otetaan huomioon kaikessa päätöksenteossa kaikilla hallinnonaloilla. Miten päätöksessä käytännössä huolehditaan tämän toteutumisesta? Myöhemmin todetaan, että päätös ”ohjaa ja antaa suuntaviivoja”. Ja toisaalta luvussa kaksi annetaan jo tehtäviä eri hallinnonaloille. Pitäisikö kielen tässä kohtaa olla siten velvoittavampi ja viitata valmiuslakiin. Esim. ”Tämä päätös ohjeistaa hallinnonaloja Valmiuslain perusteella tehtävään valmiussuunnitteluun.”

Vaikka toimintaympäristön muutoksiin otetaan yksityiskohtaisemmin luvussa 2.1. olisi tärkeää, että jo johdanto-osassa olisi viittaus laajempaan näkökulmaan (globaali). Esimerkiksi geopolitiikan ja globaalin kehityksen termeillä tms. voisi luoda huoltovarmuuden tavoitepäättökselle laajemmin ymmärrettävän kontekstin kehittämisen ja ajantasaistamiseen liittyville toimille jo johdanto-osassa. Näin myös vaikutus kansalliseen toimintaan voisi nousta selkeämmin esiin.

Lausunnot lukuun 2. Huoltovarmuuden toteuttamisen lähtökohdat

Huoltovarmuusorganisaation toimintaan liittyvät organisaatiot ja yritykset sekä niiden tekemä työ on luokiteltu kriittiseksi. Tähän liittyen olisi tärkeää, että kriittisyyden tarkasteluun tulee kuvata riittävät, yhtenäiset periaatteet. Näiden kansallisesti tunnistettujen periaatteiden ei tarvitse olla tavoitepäättöksessä yksityiskohtaisia, mutta sen nykyluonnoksessa kuvattu tarkempi avaaminen voi tuoda tarpeellisia välineitä aihepiirin tarkasteluun muissa yhteyksissä.

Luvussa esitettyjen vastuiden ja prosessien kuvaaminen ja niihin liittyvien kehittämistarpeiden esiin nostaminen on tärkeää. Tämän kokonaisuuden selkeyttäminen on noussut esiin monessa eri yhteydessä

suomalaisessa yhteiskunnassa. Tähän liittyen luvussa voitaisiin nostaa voimakkaammin esiin prosessien sujuvoittamiseen liittyviä tavoitteita.

Tavoitepäätöksen luonnoksessa huoltovarmuuden määrittely poikkeaa jonkin verran Huoltovarmuuden turvaamisesta annetun lain (1390/1992) 1§:ssä olevasta huoltovarmuuden määritelmästä. Laissa mainittujen taloudellisten toimintojen ja niihin liittyvien teknisten järjestelmien turvaamisen asemesta tavoitepäätöksen luonnokseen on kirjattu ”kriittisen tuotannon, palvelujen ja infrastruktuurin turvaaminen”. Mielestämme muotoilu vastaa nykyisiä tarpeita ja on varsin toimiva.

Huoltovarmuuden todetaan olevan osa kokonaisturvallisuutta ja että keskeistä on eri toimijoiden (viranomaiset, yksityinen sektori, kansalaisjärjestöt ja kansalaiset) välinen vuorovaikutus eri tasoilla. Keskeinen osa huoltovarmuutta on suomalainen varautumisen yhteistoimintamalli, johon järjestöistä osallistuu ratkaisevalla tavalla esim. elinkeinoelämän järjestöt. Toimintaan osallistuvien järjestöjen kuvaaminen ainoastaan kansalaisjärjestöinä ei siten vastaa nykytilannetta.

Luvussa todetaan huoltovarmuusyhteistyöhön osallistuvan muun muassa huoltovarmuuden kannalta kriittisiä yrityksiä, viranomaisia ja järjestöjä. Toteamme, että lainsäädännössä ei ole määritelty selkeitä kriteerejä, joilla arvioidaan yrityksen tai organisaation merkitystä yhteiskunnan huoltovarmuuden kannalta (huoltovarmuuskriittisyys). Mielestämme huoltovarmuuslainsäädännön uudistamisen yhteydessä olisi hyvä tarkastella myös kriittisyyden määritelmää.

Lausuttavana olevassa luonnoksessa todetaan selvitettävän tarve ja mahdollisuudet uudistaa yleistä julkisten hankintojen sääntelyä EU-sääntelyn puitteissa siten, että huoltovarmuustarpeet tulevat riittävästi huomioiduiksi. Tämä on kannatettava asia. Kokonaisvaltaista varautumista ja huoltovarmuuden vahvistamista on syytä tukea järjestelmällisesti myös julkisilla hankinnoilla. Kestävästi toteutetut julkiset hankinnat vahvistavat huoltovarmuutta ja omavaraisuuttamme. Viime vuosien kriisit ovat haastaneet esimerkiksi ruokaketjun toimintaa. Alan yritykset alkutuotannosta elintarviketeollisuuteen ja kauppaan ovat alttiita toimintaympäristön ja kustannustason heilahduksille. On välttämätöntä, että julkinen sektori tekee yhteistyötä koko ruokaketjun kanssa ja toimii osaltaan esimerkkinä, jotta kustannuspaineet siirtyvät ketjussa tasapuolisemmin eri osapuolille. Julkisten toimijoiden kilpailutuksiin ja sopimuksiin on saatava lisää joustavuutta. Julkisille hankinnoille tyypilliset pitkät sopimuskaudet ja joustamattomat ehdot vaikeuttavat elintarvikehankintoja. Elintarvikemarkkinallakia tulee uudistaa niin, että elintarvikemarkkinavaltuutettu saa valtuudet puuttua kohtuuttomiin sopimusehtoihin julkisella puolella yhdenvertaisesti yksityisen puolen kanssa. Kestävästi toteutetut julkiset hankinnat ja niiden järjestelmällinen, strateginen edistäminen tukee hankintojen nivomista osaksi kansallisia varautumistoimenpiteitä ja huoltovarmuutta.

Luvussa kaksi on käsitelty kokonaisvaltaisesti ja ansiokkaasti huoltovarmuuden muuttunutta toimintaympäristöä. Jännitteiden ja suurvaltakilpailun todetaan muun muassa haastavan globaaleihin toimitusketjuihin perustuvan huoltovarmuuden. Kuten luonnoksessa on todettu, muuttunut toimintaympäristö vaatii tiettyjä priorisointeja ja kehittämistä, esim. kriittisen infrastruktuurin ja palveluiden suojaamista, kyberturvallisuutta ja kriittisimpien hyödykkeiden saatavuutta. Myös valtioneuvoston ajankohtaiselonteko turvallisuusympäristön muutoksesta (VNS 1/2022) ja valtioneuvoston huoltovarmuusselonteko (VNS 8/2022 vp) toteavat, että Suomella on oltava riittävä varautumisen taso ja mahdollisuuksien rajoissa myös tarvittava [strateginen] omavaraisuus kaikkein välttämättömimpien hyödykkeiden osalta. Elintarvikkeet ovat väestölle eittämättä kaikkein välttämättöimpiä hyödykkeitä.

Luonnoksessa todetaan, aivan oikein, että huoltovarmuus on yhteiskunnan kokonaisturvallisuuden perusta ja että kokonaisturvallisuus on kansallisella tasolla toimiva varautumisen yhteistoimintamalli. Jatkossa on tuotettava kokonaisturvallisuuden alueellinen toimintamalli, jotta kokonaisturvallisuus ja huoltovarmuus sen osana käsittävät alueellisen tason ja tarjoavat keinoja alueellisen tason yhteistoiminnalle. Huoltovarmuus ja kokonaisturvallisuus on jo aiemmin tunnistettu osaksi aluekehittämisen suunnittelua ja toimeenpanoa. Lisäksi kokonaisturvallisuus on huomioitu muun muassa valtion tarpeessa tukea elinvoimaisuutta koko maassa. (HE 62/2021).

Luonnoksessa ei riittävällä tavalla selkeytä huoltovarmuuden käsitettä suhteessa muuttuneeseen ja kehittyvään toimintaympäristöön, eikä etenkin alueellisella tasolla erottele huoltovarmuuden ja

varautumisen käsitteiden suhdetta toisiinsa. Nykyisessä toimintaympäristössä huoltovarmuus-käsite on laajentunut alueille, jotka ovat osa laajempaa yhteiskunnassa tehtävää varautumista. Turvallisuussanaston mukaan alueellinen yhteinen varautuminen on maakunnan alueella tehtävän varautumisen osa-alue, johon osallistuvat alueella toimivat viranomaiset, kunnat, elinkeinoelämä ja järjestöt yhdessä. Jos käsitteet huoltovarmuus ja varautuminen ovat epäselviä eri tahojen keskuudessa, sillä voi olla vaikutusta niin huoltovarmuustoiminnan käsitteelliseen tulkitsemiseen kuin lain tai säädöksen tulkitsemiseen. Lisäksi tulee huomioida, että määritelmät olisi hyvä yhtenäistää muun säädösvalmistelun kanssa. Huomioitavaa on, että CER-direktiivin tehokas täytäntöönpano Suomessa edellyttää yhteistä näkemystä kriittisistä toimijoista sekä niiden määrittelystä. CER-direktiivin ja NIS2-direktiivi tuovat vaatimusmäärittelyä ja kriteeristöä kriittisille toimintoille.

Alueellisten valmius- ja varautumisen johtamisjärjestelmien kehittäminen on tärkeää. Niin kansallista kuin alueellisen tason huoltovarmuutta kuvaa sen laaja-alaisuus, kattavuus, keskinäisriippuvuus ja poikkisektoraalisuus, mitkä kaikki edellyttävät hyvää keskinäistä koordinaatiota, läpinäkyviä toimintamalleja, selkeitä vastuusuhteita sekä poikkisektoraalista seurantaa. Poikkisektoraalisuuden ja keskinäisriippuvuuksien lisäksi huoltovarmuudessa tulisi kiinnittää huomiota entistä enemmän huoltovarmuuden eri tasojen väliseen yhteistyöhön ja aluetason parempaan yhdistämiseen kansallisen ja kansainvälisen tason kanssa.

Osiassa esitetty kuva ja sanallinen kuvaus Huoltovarmuusorganisaatiosta on puutteellinen eikä huomioi Huoltovarmuuskeskusta, huoltovarmuustoimikuntia (esim. KOVA-toimikunta) tai huoltovarmuuden aluetoimintaa (mm. ELVAR-toiminta, energi) osana Huoltovarmuusorganisaatiota. Ainoastaan Huoltovarmuusorganisaatioon kuuluvat sektorit ja poolit ovat kuvattuina. Koska Huoltovarmuusorganisaatio elää ajassa kuvaa ei kannata tavoitepäätöksessä esittää.

Väestö- ja elinkeinorakenteen muutoksen ja negatiivisten vaikutusten rinnalla on huomioitava, että alueille hajautunut huoltovarmuus on etu ja vahvuus monella toimialalla. Siihen liittyvät tekijät kuten liikenneyhteydet, tietoliikenneverkko sekä vahva vapaaehtoisuuteen perustuva järjestötoiminta vahvistavat Suomen kriisinkestävyyttä.

Huoltovarmuuden tavoitepäätösluonnos on valmisteltu laaja-alaisesti ja keskeiset toiminnot huomioiden. Luonnoksessa olevien kehitystoimenpiteiden rahoituksen varmistaminen on kuitenkin haasteellista, joten toimintojen priorisointia keskinäisriippuvuusuhteet huomioiden olisi hyvä toteuttaa, "kaikille vähän" ei ole välttämättä paras malli huoltovarmuuden kehittämiseen. Alue- ja paikallistason heikko julkistaloudellinen tilanne ajaa helposti siihen, että huoltovarmuuden kehittämiseen ei ole tosiasiallisia resursseja.

Huoltovarmuuteen liittyvä sääntely on toteutettava järkevästi. Liian raskas sääntely ei ole toimivaa liiketoiminnan kannalta. Sääntelyvalmistelussa on pidettävä huolta, että toimivaa sektorien ja poolien sisällä tehtävää yhteistyötä ei säädellä tarpeettomasti. Huoltovarmuuden kehittämistoimenpiteitä suunniteltaessa on tärkeää huomioida, ettei toimiviksi todettuja yhteistyömalleja muuteta itseisarvoisesti. Sääntelyn lisääminen ei lähtökohtaisesti edistä yritysten sitoutuneisuutta huoltovarmuustyöhön. Ennemmin sitoutumista edistää, että yritykset kokevat yhteistyörakenteet toimiviksi ja niille lisäarvoa tuottaviksi muun muassa ajantasaisen ja kaksisuuntaisen tilannekuvaprosessin sekä poolien välittäjäroolin sosiaalisessa verkostossa toimimisen.

Markkinoiden toimivuus on pyrittävä varmistamaan kaikissa turvallisuustilanteissa, sillä myös häiriötilanteissa lähtökohtana on markkinaehtoinen toiminta. Tämä on syytä tuoda tavoitepäätöksessä selkeästi esille.

Kaipaamme lukuun kaksi edellä mainittua selkeyttä tavoitepäätöksen suhteesta muuhun lainsäädäntöön sekä vastuita tekemisestä. Luvussa myös todetaan, että: "Huoltovarmuuskeskuksen tehtävänä on tukea huoltovarmuuskriittisiä yrityksiä laajentamaan varautumista..." Välillisesti näin on mutta käytännössä tämän työ tekee poolin johtoryhmä ja poolitoimikunta HVK:n ohjaamana. Tätä lausetta ehdotetaan tarkennettavaksi.

Varautumista ja huoltovarmuutta koskien olisi hyvä tarkentaa, että ilmastonmuutokseen ja luontokatoon *sopeutumisen* lisäksi tärkeää riskienhallintaa on yrittää estää näiden etenemistä. On ristiriitaista puhua näiden ympäristökriisien aiheuttamista uhkista huoltovarmuudelle, jos samalla huoltovarmuutta kehitetään ympäristön kannalta kestävämmillä tavoilla.

Julkisen sektorin ja elinkeinoelämän yhteensovittamisessa tulisi huomioida paremmin myös poolien merkitys.

Osion virkkeessä: ”Huoltovarmuuskeskus ohjaa huoltovarmuusorganisaatiota, jossa huoltovarmuusyhteistyöhön osallistuu huoltovarmuuden kannalta kriittisiä yrityksiä, viranomaisia ja järjestöjä.” on sisäinen ristiriita, sillä myös Huoltovarmuuskeskus on osa Huoltovarmuusorganisaatiota.

Virke: ”Rajat ylittävät uhat, kuten pandemiat ja CBRNE-uhat, voivat häiritä huoltovarmuuden tavoitteiden toteuttamista.” Miten pandemia vaikuttaisi huoltovarmuuden tavoitteiden toteutumiseen? Pandemia olisi uhka, johon varaudutaan, ei häiriö tavoitteiden toteutumisessa.

Osiossa puhutaan kriisinvarautumisesta ja aiemmin puhuttu ainakin huoltovarmuudesta, normaaliolojen vakavista häiriötilanteista ja poikkeusoloista sekä häiriö- ja kriisitilanteista. Ovatko nämä kaikki toisilleen synonyymejä, vai miten nämä termit määritellään? Nyt puhutaan monista asioista aika osin epämääräisesti.

EU:n sisämarkkinat erityisesti puolustus- ja turvallisuusteknologiassa tarvitsevat kehitystä jo normitilanteessa. Ne eivät toimi alan protektionistisuudesta johtuen. Siten esitämme hieman tarkempaa muotoilua osiossa esitettyyn virkkeeseen: ”Lisäksi on huolehdittava EU:n sisämarkkinoiden toimivuudesta erilaisissa kriisitilanteissa...”

Lausunnot lukuun 3. Kehittämiskohteiden taustat ja tavoitteet

Luvussa käsitellään voimassa olevaa tavoitepäätöstä laajemmin huoltovarmuuden yhteisiä kehittämiskohteita. Kriittisen infrastruktuurin käsite määritellään nähdäksemme aiempaa kattavampana. Siihen luetaan paitsi perusrakenteita (mm. liikenne- ja tietoliikenneverkot, kaapelit, putket, tietojärjestelmät) myös palveluja ja toimintoja, jotka ovat välttämättömiä yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen ylläpitämiseksi. Kriittiseksi infrastruktuuriksi mainitaan mm. elintarvike-, vesi- ja jätehuolto. Tavoitteena on parantaa kriittisen infrastruktuurin suojaamista, jota varten luvussa määritetään myös eri keinoja.

Varautumista on tarkoitus kehittää sääntelyn, sopimuksellisen varautumisen sekä myös julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyötä kehittämällä. Pidämme tärkeänä, että siltä osin kuin yksityisille toimijoille määritetään varautumisvelvoitteita, toimijoilla tulisi olla mahdollista saada korvaus varautumisvelvoitteeseen liittyvistä toimenpiteistä, jotka selvästi poikkeavat tavanomaisena pidettävästä toiminnasta ja joista aiheutuu lisäkustannuksia.

Huoltovarmuuden alueellista ulottuvuutta on tarkoitus kehittää alueellisella ja paikallisella tasolla, sovittaen yhteen varautuminen hyvinvointialueiden kanssa ja kehittäen kuntien mahdollisuuksia huolehtia huoltovarmuudesta. Pidämme hyvänä, että tässä yhteydessä tarkastellaan ja otetaan huomioon myös valtion aluehallintouudistuksen yhteydessä perustettavat elinvoimakeskukset, kuten myös tavoitepäätöksen luonnoksessa on todettu. Kehittämisessä on tärkeä tunnistaa ja ottaa huomioon alueelliset ja paikalliset erityispiirteet. Pidämme onnistuneena linjausta, jonka mukaan verkostoyhteistyössä tunnistetaan ja huomioidaan maaseutualueilla ja erityisesti harvaan asutuilla alueilla toimivat kolmannen sektorin toimijoiden rooli.

”Huoltovarmuusorganisaation sektorit, poolit ja toimikunnat” pitävät tärkeänä ja akuuttina asiana varmistaa nykyistä paremmin vesihuollon kriittistä infrastruktuuria koskevan tiedon suojaaminen.

Huoltovarmuusorganisaation vesihuoltopooli kannattaa tavoitepäätöksen huomiota häiriötilanteiden johtamis- ja yhteistyökäytäntöjen ja yhteistyöalustojen kehittämiseen ja ylläpitämiseen myös

elinkeinoelämä huomioon ottaen. Osaaminen ja osaavan työvoiman saatavuus kaikissa tilanteissa pitää varmistaa myös vesihuollossa.

Päätöksessä olisi hyvä selkiyttää ohjausta CER:n mukaisen toiminnan ja Suomen ns. perinteisen huoltovarmuustoiminnan välille ja yhteistyöhön. Koko päätöstekstissä menevät joissain kohdin sekaisin CER:n mukaiset määritteet ja muut määritteet.

Osiossa puhutaan normaaliolojen vakavista häiriötilanteista ja poikkeusoloista mutta myös häiriö- ja kriisitilanteiden sääntelystä. Jos tarkoitetaan samoja tilanteita, olisi hyvä käyttää samoja sanoja. Ja jos tarkoitetaan eri tilanteita, niin miten nämä eroavat toisistaan?

3.1. Huoltovarmuuskriittinen infrastruktuuri

Kriittisen tuotannon, infrastruktuurin, toiminnon, toimijoiden ja palvelun määritelmän tulisi olla selkeämpi osa tätä kappaletta. Valmiuslakityöryhmän muistion mukaan (2023, s 16) Suomen lainsäädäntöön ei sisälly yleistä määritelmää yhteiskunnan kriittisestä infrastruktuurista ja kriittisistä sektoreista. Määrittely tulee tehdä päätöksessä huoltovarmuuden tavoitteista tai kirjata tehtäväksi muun huoltovarmuussäädöstyön päivityksessä.

Osiossa esitetty CORE malli olisi hyvä avata.

Kohdassa 3.1 todetaan tarpeelliseksi rajoittaa huoltovarmuuskriittistä infrastruktuuria koskevan tietoaineiston saatavuutta. Erityisesti huomioidaan avoimet paikkatietoaineistot. Tässä yhteydessä olisi hyvä ottaa kantaa myös erilaisiin julkisiin kuulemismenettelyihin. Useat eri säädökset edellyttävät valmistelusta ja päätöksenteosta kuulemista, mutta samalla siitä voi aiheutua tarpeetonta arkaluonteisen tiedon leviämistä. Kuuleminen voi liittyä esim. kriittisen infrastruktuurin hankkeiden (esim. voimalaitos) maankäyttöön, ympäristövaikutusten arviointiin, ympäristölupaan, kemikaalien varastointiin ja jopa onnettomuuksiin varautumiseen. Edes toteamuksen tasolla olisi tärkeää kirjata periaatteellinen tavoite, jonka mukaan eri säädöksiin sisältyvä kuulemisvelvoite ei saa olla ristiriidassa arkaluonteiden tiedon salaamistarpeiden kanssa.

Kriittisten toimijoiden tilannekuvan muodostamista ("ylöspäin") ja hyödyntämistä ("alaspäin") on tuettava keskitetyllä tietojärjestelmällä, esim. Krivat.

Digitaalinen infrastruktuuri muodostaa perustan yhteiskunnan toimivuudelle. On tärkeää korostaa kyberturvallisuuden merkitystä ja huolehtia siitä, että digitaaliset tietovarannot ja järjestelmät ovat turvassa häiriöiltä. Yhteistyön tiivistäminen julkisen ja yksityisen sektorin välillä on välttämätöntä, ja kyberturvallisuuden liittyvillä harjoituksilla tulisi olla keskeinen rooli varautumisessa. Kokonaisuus tulee huomioida korkealla prioriteetilla ja siihen tulee osoittaa riittävät resurssit. Resurssien osalta ei tule unohtaa välillisiä resurssitarpeita, kuten riittävän osaamisen varmistamista (esimerkiksi koulutuspaikkoja tietyille aloille lisäämällä).

Huoltovarmuusorganisaation poolien roolia normaaliolojen häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa on tarpeen tarkentaa. Tällä hetkellä poolien roolia ei ole täsmennetty. Kuitenkin poolit ovat olemassa oleva, luonteva yhteistyörakenne ja -linkki elinkeinoelämän ja Huoltovarmuuskeskuksen sekä muiden viranomaisten välillä. Häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa on järkevää mahdollisuuksien mukaan mahdollisimman pitkään toimia normaaliolojen olemassa olevien käytäntöjen ja rakenteiden mukaisesti.

3.2. Digitaalinen yhteiskunta

Digitaalisen yhteiskunnan varautumisen haasteet koskevat yhteiskunnan kaikkia elintärkeitä toimintoja. On tärkeää, että varautumista tukevat toimet ulotetaan kaikkiin elintärkeisiin toimintoihin.

Tilannekuvan riittävä laajuus ja laadukkuus sekä tiedonvaihto elinkeinoelämän ja viranomaisten välillä ovat avainasemassa kyberuhkiinkin varautumisen näkökulmasta. Toimivat viestintäpalvelut ja -verkot sekä

rahaliikenne ovat edellytys monien elinkeinoelämän ja yhteiskunnan palvelujen käytölle.

Ehdotamme lisättäväksi tavoitteisiin ”digitaaliseen turvallisuuteen liittyvä perusopetus, täydennys- ja jatkokoulutus sekä niihin liittyvä harjoittelu on integroitava muuhun opetukseen selkeinä osaamisvaatimuksina eri tehtävätasoilla ja -tyypeissä.”

Osiassa esiintyvään lauseeseen: ”Muun muassa energian tuotanto, -siirto- ja jakelujärjestelmät” ehdotetaan lisättäväksi ”... ja raaka-aineiden hankinta,”.

NIS2 direktiiviä käsittelevässä kappaleessa tulisi huomioida, että Suomen tulee huolehtia, ettei direktiivien mahdollisesti erilainen kansallinen tulkinta eri jäsenmaissa hankaloita Suomessa toimivia yrityksiä. Tulee olla selkeät suuntaviivat NIS2-vaatimukseen, jos Suomessa toimivan yrityksen pääkonttori on toisessa EU-maassa.

3.3 Kansalaisvarautuminen

Kansalaisvarautumiseen tulisi sisällyttää myös digitaalisen turvallisuuden asettamat perusvaatimukset. Lisäksi tulisi huomioida myös useamman perheen asuinkiinteistöjen sisäolosuhteiden hallinta (esim. kaukolämmön tuotannon ja jakelun laajemmat häiriöt), sekä esim. energiayhteisöihin liittyvät erityispiirteet.

Pidämme tärkeänä, että kansalaisten omatoimisen varautumisen merkitys osana huoltovarmuutta on huomioitu tavoitepäätöksessä. Tekstissä toivoisimme tuotavan esiin, että kansalaisjärjestötoiminta lisää merkittävästi paikallisten yhteisöjen ja yksilöiden resilienssiä ja sitä kautta omatoimista varautumista. Useat kansalaisjärjestöt tarjoavat koulutusta, joiden avulla kansalaiset voivat kartuttaa häiriötilanteissa toimimisessa auttavia konkreettisia taitoja ja valmiuksia yhteistyöhön.

Luvussa omatoimista varautumista on käsitelty kuitenkin mielestämme melko suppeasti. Luonnon virkistyskäytön yhteydessä tulisi mielestämme nostaa esiin ampumaharjoittelun lisäksi esiin jokaisenoikeudet ja niihin liittyvät luonnontuotteiden keräämismahdollisuudet. Kalastusmahdollisuudet, luonnontuotteiden keräily sekä kotitarveviljely tulisi nostaa esille metsästyksen rinnalla varautumista parantavina taitoina. Luonnosta hankitut, säilöttyt ja kotitalouksiin varastoidut elintarvikkeet tuovat merkittävän lisän ravintoon ja ovat heti käytettävissä häiriötilanteissa.

Metsästyseuroilla on sekä valmiuksia että yhteyksiä toimia esimerkiksi viranomaisten apuna. Tätä vapaaehtoisten ylläpitämää apuverkostoa käytetään hyödyksi jo muun muassa hirvieläin-, villisika-, ja karhuonnettomuuksissa (SRVA eli suurpetovirka-apu).

Koulutettujen vapaaehtoisten osaamista tulee voida hyödyntää tehokkaammin yhteiskunnan tukena normaalioloissa, normaaliolojen häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Heistä tulee perustaa rekisteri, joka antaisi selkeän kokonaiskuvan koulutettujen määrästä ja osaamisesta.

Lasten ja nuorten huomioiminen kansalaisvarautumisen sekä kokonaisturvallisuuden näkökulmasta on tärkeä osa huoltovarmuuden kokonaisuutta, johon tulee panostaa. Lasten ja nuorten mielenterveyden haasteet sekä pahoinvointi ovat yhteiskunnallisesti kasvavia ongelmia, joilla on vaikutuksia henkiseen kriisinkestävytyteen pitkällä tähtäimellä. Kansalaisvarautumisen osalta on tärkeää, että lapset ja lapsiperheet huomioidaan, koska lapset ovat aina haavoittuvammassa asemassa kuin aikuiset.

Luonnon virkistyskäytön ja kansalaisten omatoimisen ampumaharjoittelun rinnalla olisi aiheellista mainita muita taitoja, kuten toimiminen sähkö- tai vesikatkon yhteydessä, sisälle suojautuminen, ensiaputaidot sekä läheisistä ja muista ihmisistä huolehtiminen häiriötilanteissa.

Omatoimisen varautumisen osalta olisi hyvä huomioida myös haavoittuvat ryhmät sekä aluekohtaiset erot kaupunkien ja harvaan asuttujen alueiden välillä.

3.4. Huoltovarmuuden alueellinen ulottuvuus:

Poikkihallinnollinen-termi tulee korjata poikkisektoraaliseksi, koska alueellinen taso käsittää eri toimialoja, ei pelkästään hallintoa. Alueellinen huoltovarmuus keskittyy toimialojen välisten keskinäisriippuvuuksien tarkasteluun sekä alueellisen häiriösietoisuuden yhteiseen kehittämiseen.

Varautumisen poikkisektoraalisesta ohjauksesta ja yhteensovittamisesta on syytä säätää nykyistä selkeämmin. Alueellisen huoltovarmuuden, sen tavoitteiden ja vastuunjaon tulisi olla yksiselitteisesti määriteltynä linjaavissa asiakirjoissa, kuten päätöksessä huoltovarmuuden tavoitteista.

Luonnoksessa viitataan varautumisesta ja huoltovarmuudesta vastaaviin viranomaisiin. Alueellisella tasolla ei ole yksiselitteisen selvää, mitä tarkoittaa varautumisesta ja huoltovarmuudesta vastaava viranomainen koska vastuu jakautuu monelle toimijalle. Aluehallintoviranomaisella on tällä hetkellä valvontaroolin lisäksi lakiin perustuva velvollisuus yhteensovittaa varautumista, mutta se ei vastaa ko. toiminnosta.

Varautumisesta ja huoltovarmuudesta vastaavien toimijoiden roolit, vastuut ja tehtävät tulee määritellä selkeästi ottaen huomioon parhaillaan valmistelussa olevan aluehallinnon uudistus.

Olosuhteet Suomen eri osissa ja erilaisilla alueilla edellyttävät varautumisen ja huoltovarmuuden vahvistamiseen tähtäävien ratkaisujen osalta erilaista kehittämistä, jonka vuoksi huoltovarmuuden sekä kehittämistoimien muotoilussa olisi huomioitava paremmin erilaisilla alueilla olevia tarpeita, vahvuuksia ja mahdollisuuksia. Kokonaisuuden kannalta tulee huomioida väestö- ja elinkeinorakenne sekä niihin liittyvät tarpeet, jotka saattavat poiketa vastaavista toiminnoista toisella alueella.

Huoltovarmuusorganisaation pooleissa tehtävässä toimialakohtaisessa huoltovarmuustyössä on mukana pääosin eri alojen suurimpia yrityksiä. Alihankintaketjujen piteneminen ja yritysten verkostomaisen toimintatavan lisääntyminen on muuttanut toimintakenttää niin, että merkittävä osa isoimpien yritysten resursseista ja tuotantokyvystä ei ole niiden omassa hallussa. Tuotantoresurssit ovat hajaantuneet alueellisesti ja myös monille eri toimialoille. Tämä kehitys korostaa alueellisen tason huoltovarmuustyötä sekä pienten ja keskisuurten yritysten parissa tehtävää varautumistyötä.

Luonnostekstin mukaan alueellisella ja paikallisella tasolla varautuminen sovitetaan yhteen hyvinvointialueiden kanssa. Hyvinvointialueiden aloittaminen on ollut merkittävä aluetasolla tapahtunut alueellisen huoltovarmuuden toimintakenttään liittyvä muutos, mutta tätä yhteensovittamista on syytä täsmentää ja selkeyttää. Keskeisiä varautumisen yhteensovittamisen toiminnan muotoja alueilla on ollut aluehallintovirastojen asettamat valmiustoimikunnat sekä maakuntatasoiset vapaaehtoisuuspohjalla toimivat varautumisen ja turvallisuuden yhteistoimintarakenteet (turvallisuusfoorumit). Alueellisella tasolla on tunnistettu varautumisen kehittämistarpeena maakunnallisten varautumisarakeiden yhdenmukaistamisen ja normittaminen, kansallisen ohjauksen vahvistamisen ja yhteiset valtakunnalliset toimintamallit, harjoitustoiminnan kehittämisen sekä tilannekuvajärjestelyt ja -prosessit. Päätösluonnos ei kuitenkaan ota huomioon näitä toimivia yhteistoimintarakenteita tai niiden kehittämistä lainkaan vaikkakin harjoitusyhteistyö ja esim. kuntien ja hyvinvointialueiden välinen yhteistyö ja yhteinen varautumissuunnittelu osoitetaan alueellisen tason toimiksi.

Tekstissä viitataan useaan otteeseen varautumissuunnitelmaan, mutta jää epäselväksi mitä sillä tarkoitetaan ja miten suhtautuu valmiussuunnitelmaan / jatkuvuussuunnitelmaan.

Luonnoksessa mainittua riskiperusteista alueellista varautumissuunnittelua ja vastuutahoa tulee konkretisoida. Syntyy mielikuva, että alueelliset toimijat johtaisivat/ vastaisivat alueellisen riskienhallinnan prosessista.

Luvun lopussa on hyvin tunnistettu verkostoyhteistyössä maaseutualueilla ja erityisesti harvaan asutuilla alueilla toimivien kolmannen sektorin toimijoiden rooli. Monilla järjestöillä on sekä valmiuksia että yhteyksiä toimia esimerkiksi viranomaisten apuna.

3.5. Huoltovarmuuden tilanneseuranta ja ennakointi

Osiossa on otettava huomioon myös alueellinen taso. Tulisi huomioida VN TIKE:n / AVien kokoama alueellinen tilannekuva ja sen synkronoiminen huoltovarmuuden tilannekuvaan kokonaisturvallisuusmallin

mukaisesti. Toisaalta on varmistettava myös alueellisten toimijoiden tiedonsaanti huoltovarmuustilannekuvan osalta. AVI:t ovat koonneet alueellista tilannekuvaa, mutta tilannekuvaprosessissa on havaittu useita kehityskohteita liittyen esimerkiksi täsmennettyihin tietotarpeisiin ja tiedon omistajuuteen, turvallisuusfoorumien rooliin ja tilannetiedon kaksisuuntaiseen jakamiseen. Miten tämä prosessi sovitetaan viranomaisten ja huoltovarmuusorganisaation tällä hetkellä erillisiin tilannekuvaputkiin.

Ennakointitiedon keräämisessä on vältettävä päällekkäisyyksiä, joita saattaa syntyä poolien ja aluetoimijoiden koostaessa tilanne toimialoiltaan tai alueiltaan.

Huoltovarmuuskirittisten yritysten kykyä turvaluokitellun tiedon käsittelyyn on tarkoituksenmukaista kehittää.

Huoltovarmuuskeskuksen tilannekuvatyö ei tällä hetkellä palvele yrityksiä riittävällä tavalla. Tieto on hyvin yleisellä tasolla eikä se anna riittävästi tietoa varautumisen, jatkuvuudenhallinnan ja erityisesti ennakoinnin tueksi. Tilannekuvatyötä sekä tiedon vaihtoa ja välittämistä on tarpeen kehittää yhteistyössä huoltovarmuuskirittisten yritysten kanssa, jotta ne pystyvät aidosti hyödyntämään sitä oman jatkuvuudenhallintansa ja varautumisensa tukena.

3.6. Osaaminen ja osaavan työvoiman saatavuus

Lyhyen ja pitkän aikavälin tiekartan laatiminen huoltovarmuuskirittisten tehtävien osaamisen pullonkaulojen ratkaisemiseksi on kannatettava toimenpide. Ehdotetaan lisättäväksi, että samassa yhteydessä tarkastellaan ennakkoluulottomasti nykyistä koulutusjärjestelmää, ollaan valmiita kokeilemaan uusia ratkaisuja ja tarkastelemaan kriittisesti nykyistä oppilaitosten tukijärjestelmää (ja suuntaamaan tukia enemmän toiminnanharjoittajalle esim. mestari-kisälli-mallissa).

Valmiuslain uudistamisen yhteydessä tulisi arvioida nykyinen VAP-käytäntö ja lisätä ohjeisiin, miten VAP-varauksia sovelletaan kriittisten yritysten toiminnan kannalta kriittisiin alihankkijoihin.

Lausunnot lukuun 4. Toimialakohtaiset huoltovarmuustavoitteet ja kehittämiskohteet

Varautumissuunnittelun painotusta sotilaalliseen voiman käyttöön sekä laaja-alaiseen vaikuttamiseen ja geopoliittisiin riskeihin on välttämättömänä tämänhetkessä turvallisuustilanteessa. Vesihuollon toimintavarmuuden ja turvallisuuden kannalta on tärkeää, että tavoitepäätösluonnoksessa esitettyä laboratoriopalveluiden saatavuuden varmistamista edistetään.

Luvussa on paljon määritelmiä, jotka tulisi avata ja niiden suhde CER-direktiivin määritelmiin tulee olla selkeä.

Luonnoksesta puuttui kokonaisvaltainen avaruustoimialan käsittely ja esitämme siihen liitteenä olevaa tekstiä. On tärkeää, että kykenemme varmistamaan kiertoradalta tuotetut palvelut.

Sotilaallisen huoltovarmuuden luvussa kaipaamme selkeämpää vastuutusta sekä poolien ja Huoltovarmuusorganisaation roolin nostoa.

Osiossa todetaan: ”Huoltovarmuusorganisaation poolit huolehtivat oman toimialansa elinkeinoelämän yleisten varautumissuunnitelmien laatimisesta”. Olisi tarpeellista kuvata, millä tasolla tämä on laadittava.

4.1 Energiahuolto

On hyvä, että useita toimintoja on päätösluonnoksessa tunnistettu kriittiseksi yhteiskunnan turvallisuuden kannalta ja että niiden toiminta määritetään varmistettavaksi pitkäaikaisessa sähkönsaannin häiriöissä. Näiden toimintojen joukossa on mainittu päivittäistavarahuolto. Päivittäistavarahuollon määrällisesti suurin ja tärkein osa on elintarvikkeet. Haluamme muistuttaa, että elintarvikehuollon jatkuvuus pitkäaikaisissa

sähkösaannin häiriöissä edellyttää koko elintarvikeketjun toiminnan jatkuvuutta ja siten sähkösaannin varmistamista.

Energiahuoltovarmuuden todetaan perustuvan muun muassa monipuoliseen ja hajautettuun rakenteeseen ja monipuolisiin polttoaineiden hankintalähteisiin. Myös uusiutuvat energiamuodot on otettu varsin laajasti huomioon päätösluonnoksessa, mutta valitettavasti biokaasun potentiaalia huoltovarmuuden kehittämisessä ei näyttäisi olevan tunnistettu.

Nopeasti Venäjältä vähentyneen puuraaka-aineen tuonnin seurauksena on ilmeisesti kiinnitetty aiempaa enemmän huomiota kotimaisen puuperäisten polttoaineiden riittävyyden ja saatavuuden parantamiseen ja myös esitetty runsaasti tätä tukevia toimenpiteitä. Päätösluonnoksen mukaan muun muassa luodaan huoltovarmuuskäyttöön suunniteltu puuterminaaliverkosto. Pelkästään huoltovarmuuskäyttöön luotu terminaaliverkosto ei vaikuta erityisen kustannustehokkaalta, mutta sellaisen terminaaliverkoston luominen, joka palvelee myös huoltovarmuuskäyttöä, lienee perusteltua. Päätösluonnoksessa on todettu tärkeä tarve huolehtia uuden energiajärjestelmän siirtymäkauden lämmöntuotannon huoltovarmuudesta, kuten polttoturpeen asemasta energiajärjestelmässä.

Pidämme tärkeänä, että päätösluonnoksessa mainitut suunnitelmat energian säännöstelemiseksi päivitetään. Tässä yhteydessä on syytä päivittää myös suunnitelmat maatilatalouden alkutuotannossa käytettävän polttoöljyn säännöstelemiseksi (valmiuslain 30§ ja 31§) sekä luoda tarvittavat toimintamallit suunnitelmien toimeenpanoa varten.

Sähköhuollon huoltovarmuuden tavoitetaso selkeämpi määrittely on tarpeellinen tukemaan varautumistyötä ja sopivien toimenpiteiden valintaa. Päätöksessä tulee katsoa pitkällä aikavälillä sähköjärjestelmän ja sähköistyvän yhteiskunnan tarpeita ja varmistaa, että energiamurroksen tuomiin muutoksiin on riittävästi varauduttu. Tällä hetkellä on selkeästi erilaisia odotuksia siitä, millainen on sähköhuollon palvelutaso, johon huoltovarmuustoimilla varaudutaan.

Päätösehdotuksessa on mainittu, että: ”Energiajärjestelmä sähköistyy ja tuuli- ja aurinkoenergian tuotanto lisääntyy nopeasti, minkä vuoksi säästä riippumattomien ja säätökykyisten energiantuotantotapojen toimintaedellytykset sekä kysyntäjoustop ja energianvarastoinnin kehittäminen on varmistettava”. Tätä kohtaa tulee tarkentaa siten, että varmistaminen on tehtävä ripeästi, tinkimättä kuitenkaan asioiden huolellisesta valmistelusta ja vaikutusten arvioinnista. Erityisesti on huomioitava riittävän sähkötehon varmistaminen suhteessa kulutukseen.

Lämmityksen riippuvuus sähköenergian saannista on mainittu ehdotuksessa, mutta tämän merkitystä ja huomioonottamista on tarpeellista korostaa päätöksessä. Lämmityksen sähköistyminen on tällä hetkellä nopeaa ja muutos on merkittävä energiahuoltovarmuuden kannalta.

Päätösluonnoksessa on lueteltu toimenpiteitä lämmöntuotannon huoltovarmuuden varmistamiseksi.

Mutta varsinaista tavoitetasoa ei ole määritetty. Tavoitetasoon tulisi ottaa jollakin tavalla kantaa.

Periaatepäätöksessä ei oteta myöskään kantaa toimenpiteiden toteutuksen aikatauluihin (kiireellinen, 1-5 vuotta? 5-10 vuotta?)

Sähköhuollon osalta merkittävä puute päätösluonnoksessa on sähkösiirto- ja jakeluverkkojen riittämätön huomioiminen. Sähköverkkojen merkitys korostuu teollisuuden, lämmityksen ja liikenteen sähköistymisen, mutta myös hajautetun tuotannon sekä sähkövarastojen yleistymisen myötä. Suomen ja Itämeren alueen rajasiirtoyhteyksien merkitys korostuu entisestään kaikkien alueen maiden toimitus- ja huoltovarmuuden kannalta. Sähköverkkoihin on investoitava riittävästi siten, että uusi sähköntuotanto ja -kulutus voidaan liittää verkkoon ja samalla verkkojen resilienssi varmistetaan. Sähköverkoilla on merkittävä rooli myös joustojen mahdollistamisessa ja siten tehotasapainon varmistamisessa. Tämä lisää sähköverkkoihin kohdistuvaa investointitarvetta entisestään.

Päätöksessä tulee huomioida, että Sähkösiirto- ja jakeluverkkojen toimintavarmuutta on kehitettävä kustannustehokkaasti varmistamaan yhteiskunnan toimintojen häiriötöntä sähkösaantia. Toimintavarmat sähköverkot varmistavat, että sähkön paikallisessa, alueellisessa tai kansallisessa tuotannossa ja

kulutuksessa tapahtuvien mahdollisten häiriöiden yhteydessä korvaavaa sähköenergiaa kyetään luotettavasti tuomaan mahdollisimman laajalta alueelta.

Sähkön tehotasapainon säilyttämiseksi poikkeavissa tilanteissa ja yhteiskunnan kilpailukykyisen sähkön hinnan varmistamiseksi on tehtävä toimenpiteitä ripeästi, mutta pitkäjänteisesti ja vaikutukset tarkkaan arvioiden.

Sähköhuollon osalta sähkön siirto- ja jakeluverkoja ei ole huomioitu riittävästi. Edellä mainituilla on korostunut merkitys toimitusvarmuuden edistämiseksi, yhteiskunnan puhtaan energian siirtymässä, kotimaisen tuotannon liittämiseksi ja joustojen mahdollistamisessa.

Päätösluonnoksessa tunnustetaan toimintaympäristön muutoksen myötä tarve vastata hybridiuuhkiin ja myös valmistautua sotilaallisiin poikkeusoloihin. Näihin liittyviä tavoitteita olisi hyvä tarkastella myös energiahuollon osalta. Päätöksessä tulee huomioida, miten poikkeusolojen ja valmiuslain käyttöönotto vaikuttaa tavoitteisiin ja myös puolustustilain vaikutukset mm. johtovastuisiin tulee selvittää.

Päätöksessä on syytä kiinnittää enemmän huomiota sähkömarkkinan toimintaan poikkeusoloissa. Käytäntöjä on selvennettävä ja myös sähkömarkkinan toimintaa poikkeusoloissa täytyy harjoitella.

Henkilöresurssien varmistaminen sähkönjakeluverkkojen ylläpitämisessä ja kehittämisessä on varmistettava, jotta häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa toimintakyky voidaan varmistaa. Tämä on kriittinen huoltovarmuuskysymys.

Polttoaineiden osalta päätösluonnoksessa on tunnustettu se, että varmuusvarastoinnin tulee perustua kriisiajan polttoaineen kulutukseen. Päätöksessä tulee kuvata selkeämmin, miten tämä taso määritellään.

Päätösehdotuksessa on mainittu fossiilisten polttoaineiden merkitys poikkeusoloissa. Edellä olevan lisäksi myös ko. polttoaineita käyttävien laitojen ja laitteiden ylläpito on huomioitava päätöksessä. Esimerkiksi kivihiiheen käyttö on kielletty 2029 alkaen, eivätkä markkinatoimijat tule ylläpitämään kapasiteettia, joka voisi kivihiiheltä käyttää. Päätöksessä tulee käsitellä erikseen kiinteät ja nestemäiset fossiiliset polttoaineet sekä kaasu.

Varaosahuolto on syytä hyvä huomioida selkeämmin omana kappaleenaan. Kriittisten varaosien saatavuuden varmistaminen on tärkeää sähköhuollon huoltovarmuudelle.

Polttoaineiden varastoinnista todetaan, että taso on määriteltävä kriisiajan tarpeen perusteella, jolloin on arvioitava muun muassa sähkön- ja lämmöntuotannon kapasiteetin sekä liikenteen ja Puolustusvoimien kulutustarvetta. Vesilaitosyhdistys haluaa tuoda esiin, että vesihuoltolaitokset ovat varautuneet sähkön toimituskatkoihin kattavasti varavoimakoneilla. Mikäli kriisistä aiheutuu muutamaa päivää pitempiä sähkökatkoja, tämän varavoiman ja vesihuoltopalvelun ylläpitämiseen tarvitaan polttoainetta, joka pitäisi jollain tasolla ottaa huomioon polttoaineiden varastotasoissa.

Osiossa todetaan, että: ”Polttoon perustuvassa energiantuotannossa on huomioitava myös mahdollisuus vaihtoehtoisten polttoaineiden käyttöön.” Yhtenä vaihtoehtona tässä yhteydessä on turve. Vaikka turpeen käyttö hiipuu parin vuoden suuremman käytön jälkeen, on sen tuotantomahdollisuudet hyvin varastoitavana ja kotimaisena polttoaineena hyvä pitää olemassa. Osiossa todetaan myös, että: ”Siirryttäessä uuteen energiajärjestelmään on huolehdittava siirtymäkauden lämmöntuotannon huoltovarmuudesta, kuten polttoturpeen asemasta energiajärjestelmässä”. Lämmöntuotannon huoltovarmuuden kannalta tärkeä asia on nimenomaan lämmöntuotannon sähköistymiseen siirtymisen siirtymäkauden huoltovarmuuden varmistaminen. Turve on keinovalikoimassa yksi tärkeä ja selvitetty vaihtoehto, mutta on arvioitava myös muut tarvittavat toimenpiteet ja vaihtoehdot.

Energiahuolto käsittelevässä osiossa todetaan, että: ”Energia-alalla varautumissuunnitteluvuoroitetta on laajennettava kaukolämpöyhtiöihin CER-direktiivin kansallisen täytäntöönpanon yhteydessä.” Nykyisen käsityksen mukaan CER-direktiivin velvoitteet tulevat koskemaan vai muutamia suurimpia kaukolämpöyhtiöitä. Mikäli velvoitetta halutaan laajennettavan kaiken kokoisiin kaukolämpöyhtiöihin, tulisi lauseeseen lisätä ”koosta riippumatta”.

Tavoitepäättösluonnoksessa esitetään puuperäisten polttoaineiden saatavuuden turvaamista häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Puuperäisellä polttoaineella tarkoitetaan metsäteollisuuden sivutuotteita (kuori, puru), metsähaketta ja kierrätyspuuta. Käytännössä päätösluonnoksen toimenpiteet koskevat metsähakkeen saatavuuden varmistamista luetelluin toimenpitein. Käytännön toimista kiireellisimpiä ovat alempiasteisten teiden, tässä yhteydessä erityisesti metsä- ja yksityisteiden siltoineen kunnan parantaminen, osaavan työvoiman ja kaluston saatavuus sekä metsänomistajien kannustus metsän hoitoon, mitä myös tuetaan (nykyisin Metka-tuki). Puuterminaaleja perustetaan yhä enemmän jo markkinaehtoisesti, joskin kuva koko maata kattavasta puuterminaaliverkostosta puuttuu. Tähän liittyen valmistuu vuonna 2024 Metsäkeskuksen TIESIT-hanke, jonka yhtenä tavoitteena on tuottaa näkemys valtakunnallisesta, huoltovarmuuden vaatimukset huomioon ottavasta valtakunnallisesta puuterminaaliverkostosta. Osana puupolttoaineiden saatavuuden varmistamista tulisi mainita myös sen tarpeen arviointi lämmöntuotannon sähköistyessä sekä toisaalta myös saatavuuden arviointi (metsäteollisuuden sivutuotteet).

Edelliseen liittyen tulisi jo periaatepäättöksessä ottaa kantaa siihen, olisiko kyse puupolttoaineen varmuusvarastoinnista vai yritysten velvoitevarastoinnista. Kummassakin tapauksessa syntyy kustannuksia. Periaatepäättökseen ehdotetaan lisättäväksi maininta rahoitustyökalujen kehittämistä huoltovarmuuden (ja toimitusvarmuuden) varmistamiseksi tarkoitettujen metsänenergiavarastojen ja muidenkin polttoainevarastojen kasvattamiseksi. Riittävien varastotasojen ylläpito ja sen rahoitus on tärkeä asia muillakin yhteiskunnan toimialoilla.

4.2. Kuljetusten jatkuvuus

Osiassa esitetään: "Häiriötilanteissa huomioidaan vaihtoehtoiset kuljetusreitit". Tätä voisi hieman täsmentää esimerkiksi seuraavasti: "Häiriötilanteissa huomioidaan vaihtoehtoiset kuljetusreitit muun muassa Ruotsin ja Pohjois-Norjan satamiin."

Tavoitepäättöksessä olisi hyvä asettaa kuljetusten jatkuvuudesta konkreettisemmin asetettuja tavoitteita vaihtoehtoisten logististen reittien ja maan sisäisen saavutettavuuden turvaamisessa. Asetettujen tavoitteiden tulisi näkyä tie- ja rataverkon investointiohjelmissa.

Lauseeseen: "Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen ja väestön toimeentulon tarvitsemien kuljetusten edellytykset turvataan kaikissa tilanteissa." ehdotetaan lisättäväksi perään vielä tarkentava lause: "Tämä pitää sisällään sekä henkilöstön, että materiaalien kuljetukset."

4.3 Elintarvikehuolto

Luvun alussa on todettu elintarvikehuollon yleinen ja yhteinen tehtävä. Tässä kohtaa elintarvikehuollon tarkastelua voisi laajentaa, ennen siirtymistä toimialakohtaiseen käsittelyyn esim. seuraavasti: "Elintarvikehuollon tehtävänä on turvata väestön riittävä ravinnon saatavuus, laatu ja turvallisuus kaikissa tilanteissa. Elintarvikehuollossa koko arvoketjun on toimittava. Elintarvikealan toimiva yhteistyö muodostuu toisiaan tukevista alkutuotannon, elintarviketeollisuuden, kaupan ja jakelun sekä ruokapalvelutoimialan toiminnoista ja niihin tiiviisti liittyvästä viranomaisyhteistyöstä."

On tärkeää, että elintarvikehuoltoa kehitetään jatkossakin tiiviissä yhteistyössä viranomaisten, elintarvikealan yritysten ja järjestöjen kesken.

Alkutuotantoa on käsitelty kattavasti ja kehittämishaasteet erinomaisesti tunnistaen. "Huoltovarmuusorganisaation sektorit, poolit ja toimikunnat" kannattavat päätösluonnoksen toteutusta, että kannattava alkutuotanto (maa- ja kalatalous), osaaminen ja jatkuvuuden varmistaminen ovat elintarvikehuollon perusedellytyksiä, ja että keskeistä on alkutuotannon monipuolisuuden ja riittävän laajuuden turvaaminen, kriittisten tuotantopanosten saatavuuden varmistaminen sekä alkutuotannon digitaalisen toimintaympäristön turvaaminen.

Alkutuotannossa tarvittavien tuontiraaka-aineiden ja -tuotantopanosten suhteellista osuutta on mahdollisuuksien mukaan pyrittävä vähentämään muun muassa lisäämällä valkuaiskasvien tuotantoa, lisäämällä paikallista energiatuotantoa ja tukemalla ravinteiden kierrätystä. Esimerkiksi hajautettu maataloilla tapahtuva biokaasutuotanto parantaa huoltovarmuutta sähkön, lämmön ja liikennepolttoaineiden osalta sekä parantaa lannan ravinteiden käyttökelpoisuutta ja omavaraisuutta, kuten myös hallitusohjelmassa on todettu. Biokaasutuotannon edistämiseksi on luotava kannustimia investointeihin ja helpotettava luvitusta.

Päätösluonnoksessa on hyvin kuvattu kansallisen ja EU:n maatalouspolitiikan keskeinen merkitys ruoantuotannolle ja maatalouden toimintaedellytyksille kaikkialla Suomessa. Perinteistä materiaalista varautumista on käsitelty monipuolisesti, leipäviljan varastotasojä nostaa ja ottaa huomioon myös eläinlääkkeiden varastointitarve. Rehujen ja rehun lisäaineiden varmuusvarastoinnin laajentamista selvitetään. Uutena asiana nostetaan esille myös kalatalouden huoltovarmuutta tukevat toimet.

Huoltovarmuuden perustuessa ensisijaisesti markkinatalouteen, on tärkeää varmistaa markkinoiden toimivuus eri tilanteissa. Näemme hyvänä päätösluonnokseen kirjatun pyrkimyksen parantaa elintarvikemarkkinoiden toimivuutta.

Päätösluonnoksessa on nähty tarpeelliseksi sopeuttaa alkutuotantoa muuttuviin ilmasto-olosuhteisiin ja sään ääri-ilmiöihin. Elintarvikehuoltosektorin poolit ovat tunnistanee tarpeen selvittää ilmastonmuutoksen vaikutuksia koko elintarvikehuoltoon. Poolit järjestivät yhteistyössä useiden muiden tahojen kanssa aiheesta valmiusseminaarin ja -harjoituksen syksyllä 2023. Näkemys tarvittavista toimituksista tarkentunee harjoituksesta laadittavassa raportissa. Toimia voivat olla muun muassa kasvinjalostus sekä uusien kasvintuhoojien ja eläintautien leviämisen estäminen, jotka ovat päätösluonnoksessakin mainittu.

Turvetoimialan ennakoitua nopeamman supistumisen vuoksi pidämme tärkeänä, että päätösluonnoksessa todetaan kasvu- ja kuiviketurpeiden merkitys strategisesti tärkeinä raaka-aineina elintarvikehuollon näkökulmasta polttoturpeen ohella. Yhdymme päätösluonnoksen toteutumiseen, että turpeen saatavuuden varmistaminen kasvualustoihin ja kuivikkeeksi on välttämätöntä kotimaisen puutarha- ja kotieläintuotannon toimintaedellytysten turvaamiseksi.

Kannatamme alkutuotannon varautumisen ja huoltovarmuustoiminnan kehittämistä yhteistyössä eri viranomistahojen, muiden toimijoiden mukaan lukien järjestöjen sekä elintarvikealan toimijoiden kesken.

Toimintavarman myymäläverkoston lisäksi on tärkeää huomioida, että päivittäistavara- ja elintarvikehuollon turvaamisen kannalta päivittäistavara- ja elintarvikehuollon toimitusketjussa on elintärkeää huolehtia myös hankinnan, jakelukeskusten ja logistiikan jatkuvuudenhallinnasta, varautumisesta ja toimintaedellytyksistä.

Koko elintarvikeketjun (alkutuotannosta kauppaan) logistiikkapalvelut täytyy pystyä turvaamaan kaikissa tilanteissa. Pidämme hyvänä, että elintarvikehuollon erityiseksi kehityskohteeksi on määritelty koko elintarvikeketjun logistiikan toimintavarmuuden kehittäminen. Elintarvikejakelun osalta tässä yhteydessä korostuu ajoneuvojen ja kuljettajien sodan ajan sijoitusten, ja siviiliyhteiskunnan varautumistoiminnan yhteensovittaminen sekä häiriötilanteiden aikainen polttoainehuolto. On tärkeää huomioida myös, että sähkön saatavuus on kriittinen toimintaedellytys kaupan myymäläverkostolle ja jakelulle.

Kaupan toiminta perustuu toimivaan maksujärjestelmään. Arvoketjussa on otettava huomioon sekä tavarantoimittajille tapahtuvat maksut että kaupan asiakkaiden ja kuluttajien suorittamat maksut. Ei ole realistista, että korttimaksamisen sijasta vakavassa häiriötilanteessa maksaminen toteutetaan vain käteisellä. On tärkeää huomioida kaikkien maksutapojen toimintaedellytykset vakavassa häiriötilanteessa. Keskeistä on häiriöherkkyyden vähentäminen koko maksamisen ketjussa.

Kohdan 4.3 viimeisessä kappaleessa on kirjattu hyvin varautumisen syvyyttä koskeva tavoite: Päivittäistavara- ja elintarvikehuolto alkutuotannosta vähittäiskauppaan huomioiden myös vakavissa häiriötilanteissa toimintavarma myymäläverkosto. ”Peltoon ja peltoista pöytään” -ajattelutapa tulisi kulkea mukana kaikessa varautumisessa. Ei saisi olla niin, että jotkut toimitusketjun osat suorastaan pursuavat varautumisesta, mutta ketjun heikoimmat lenkit lopulta estävät toimitusketjun toteutumisen. Tämä varautumisen toiminnallinen

syvyys ei tule riittävästi esille periaatepäätöksessä, ja se pitäisi täydentää periaatepäätökseen. Varautumistoimenpiteiden toteutumisen arviointiin tulisi sisältyä myös toimitusketjujen koestaminen (saadaanko siitä ulkoisella virransyötöllä varustetusta polttoainepumpusta bensaa ja voidaanko ostos myös maksaa?).

Osion neljännessä kappaleessa on käsitelty myös kalatalouden merkitystä huoltovarmuudelle. Lisäisimme listaan kaupallisen kalastuksen tarvitseman polttoaineen saannin turvaamisen. Lisäksi pidämme erittäin tärkeänä toimia, jotka tähtäävät elintarvikkeena käytetyn kalan kotimaisuusasteen nostamiseen jo ennen kriisiaikaa.

4.4. Vesihuolto

Vesihuollon osalta huoltovarmuuden tavoitepäätösluonnoksesta puuttuu vesihuollon turvaamisen keskeisin huoltovarmuudellinen merkitys: Vesihuolto on peruspalvelu, joka on turvattava kotitalouksille, yhdyskunnille, sosiaali- ja terveydenhuollon yksiköille, elintarviketuotannolle, sotilaalliselle maanpuolustukselle sekä huoltovarmuuskriittiselle tuotannolle ja palveluille kaikissa turvallisuustilanteissa. Lisäksi tavoitepäätöksen pitäisi tunnistaa tarve turvata vesihuoltopalveluiden toimintavarmuuden perusedellytykset: Toimiva vesihuoltojärjestelmä, osaava henkilöstö, välttämättömät materiaalit ja palvelut ja riittävät resurssit näiden ylläpitämiseen pitää varmistaa kaikissa tilanteissa. Ottaen huomioon kunnan järjestämistä vesihuollosta ja se, että vesihuolto on yhteiskunnan toiminnan kannalta kriittinen ja luontainen monopolipalvelu, vesihuoltolaitosten säilyminen julkisessa tai asiakkaidensa omistuksessa on syytä varmistaa.

Lainsäädännön vaatimukset vesihuoltopalvelun tasolle ovat korkeat toimitettavan talousveden laadun, jäteveden puhdistustuloksen sekä palvelun jatkuvuuden suhteen. Tämän palvelutason ylläpitäminen voi olla vesihuoltolaitosten varautumisesta huolimatta haasteellista tietyissä normaaliolojen vakavissa häiriötilanteissa, esimerkiksi pitkäkestoisessa sähkökatkossa, mutta erityisen haastavaksi tilanne voi muodostua sotilaallisen voiman käytön aikana. Huoltovarmuuden tavoitepäätöksen erityisen painopisteen ollessa sotilaalliseen voiman käyttöön varautuminen, tavoitepäätökseen pitäisi lisätä tarve tarkastella edellytyksiä ja tarvittavia toimenpiteitä vesihuollon palvelutason sopeuttamiseksi, mikäli toimintaympäristö ei mahdollista lainsäädännön mukaista palvelutasoa. Lisäksi tarvitaan ennalta suunnitellut menettelyt ja periaatteet välttämättömien tuotantopanosten, kuten prosessikemikaalien, sähkön, polttoaineen, rakentamisen ja laboratoriopalveluiden säännöstelyyn ja saatavuuden varmistamiseen niukkuustilanteessa.

Tavoitepäätösluonnoksessa todetaan, että alueelliset ja paikalliset viranomaiset, vesihuoltolaitokset ja muut alueelliset toimijat määrittelevät varautumistason, jolla varmistetaan riittävät palvelut kaikissa tilanteissa. Tällaisen määrittelyn tekemiseen tarvitaan malli, joka ottaa huomioon alueellisen riskiarvioin mukaiset uhkaskenaarit, kunkin vesihuoltolaitoksen toimintaympäristön sekä varautumiseen kohdennettavien resurssien oikeasuhtaisuuden.

Kukin vesihuoltolaitos vastaa palveluidensa laadusta ja toimintavarmuudesta ja siten myös varautumisesta. Hyvän varautumistason ja resurssien tehokkaan käytön varmistamiseksi tarvitaan yksittäisten vesihuoltolaitosten varautumistoimenpiteiden lisäksi alueellisia ja valtakunnallisia varautumistoimenpiteitä, kuten tavoitepäätösluonnoksessa todetaan. Niiden toteuttamiseksi pitäisi tavoitepäätöksessä tunnistaa sekä tarvittavia toimenpiteitä että mahdollisia vastuutahoja. Ehdotamme seuraavaa tarkennusta tavoitepäätökseen: Vesihuoltoala on tunnistanut ja ylläpitää tietoutta vesihuoltopalvelun tuottamiseksi välttämättömistä materiaaleista, palveluista ja kalustosta ja arvioi Huoltovarmuusorganisaation tuella niiden saatavuuteen liittyviä riskejä. Vesihuoltolaitokset turvaavat välttämättömien hyödykkeiden saantia varastoin, sopimuksellisesti sekä muin tarvittavin varautumistoimenpitein. Mikäli välttämättömien materiaalien tai palveluiden saannin varmuus ei ole kansallisella tasolla riittävästi turvattu, Huoltovarmuuskeskus turvaa sen saatavuutta omia instrumenttejaan hyödyntäen.

Vaikka vastuu varautumisesta on vesihuoltolaitoksella, vesihuollon toimintavarmuus ja tehokas häiriötilannetoiminta edellyttää yhteistyötä ja varautumisesta ja vastuista sopimista kunnan,

viranomaisten, tärkeiden materiaalitoimittajien ja palveluntarjoajien, muiden vesihuoltolaitosten sekä asiakkaiden kanssa. Tavoitepäättösluonnoksen vesihuoltoa koskevan luvun toisesta kappaleesta puuttuu näistä yhteistyötahoista tärkeät materiaalitoimittajat ja palveluntarjoajat sekä muut vesihuoltolaitokset. Vesihuoltolaitosten välisellä yhteistyöllä voidaan edistää palveluiden toimintavarmuutta ja häiriönsietokykyä. Samoin viimeisen kappaleen jatkuvuudenhallinnan ja varautumisen sovittamisesta ja harjoittelusta puuttuu tärkeitä yhteistyötahoja.

Luvun kolmannessa kappaleessa todettu yhteistyötarve energia-, laite- ja kemikaalitoimittajien kanssa on tärkeää. Yhteistyön tarve ei rajoitu pelkästään näihin toimijoihin, vaan välttämättömiä tuotantopanoksia tarvitaan myös esimerkiksi laboratorioilta ja rakennusurakoitsijoilta. Ehdotamme viittaamaan tavoitepäättöksessä joko yleisesti välttämättömien materiaalien ja palveluiden toimittajiin tai laajentamaan yhteistyötaholistaa kattavamaksi. Vesihuoltolaitokset voivat osaltaan varmistaa välttämättömien tuotannontekijöiden saatavuutta omin varastoin, varajärjestelmin, vaihtoehtoisin prosessein sekä edellyttämällä palveluntarjoajilta sopimuksissa varautumista. Kappaleessa tarkoitettu järjestelmä kriittisten tuotannontekijöiden jakeluhäiriön hallintaan jää abstraktiksi ja vaatisi tarkennusta. Vesihuollolle välttämättömien materiaalien ja palveluiden tuottajien mukanaolo Huoltovarmuusorganisaatiossa pitää varmistaa.

Tavoitepäättösluonnoksessa on listattu kattavasti häiriötilanteet, jotka täytyy ottaa huomioon vesihuoltolaitoksen varautumisessa. Pyydämme tarkentamaan tätä listausta vaihtamalla kriittiset vesikemikaalit kriittisiin prosessikemikaaleihin sekä laajentamalla työvoima kattamaan osaava henkilöstö huolehtimaan palveluiden operoinnista ja akuuteista korjauksista.

On hyvä, että tavoitepäättöksessä on otettu huomioon myös vedenkäyttäjien vastuu vesihuollon häiriötilanteisiin varautumisessa. Ehdotamme luvun viimeisen virkkeen tarkentamista seuraavasti: Vettä käyttävät huoltovarmuuskriittiset toimijat ja toimipisteet määrittelevät veden tarpeensa, toimintansa mahdollisessa veden toimituskatkossa sekä järjestävät tarpeen mukaan mahdollisuuden vaihtoehtoiseen vedensantiin yhteistyössä vesihuoltolaitosten kanssa.

Pidämme hyvänä, että tavoitepäättösluonnoksessa on otettu huomioon myös vesihuollon järjestämisen ympäristövaikutusten kestävyys.

4.6. Kriittinen teollisuus

Kumppanuuksien rakentaminen varmistaa kriittisten toimintojen pysymisen Suomessa. Yksittäisenä asiana nostaisimme kumppanuuksien osalta esiin huoltopalveluihin liittyvät kriittisten varaosien varastoinnin osana kumppanuutta.

4.7 Fyysisen infrastruktuurin rakentaminen ja kunnossapito

Rakentamisen kapasiteetin nopea saatavuus vakavissa häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa on varmistettava erityisesti kriittisen infrastruktuurin turvaamisessa. Rakentamiseen liittyvässä varautumisessa on huomioitava yhteiskunnan tarvitseman korjauskyvyn käytettävyyys ja saatavuus sekä rakennustuotteiden saatavuus erityisesti sotilaallisen konfliktin, poikkeusolojen ja normaaliolojen vakavan häiriötilan aikana.

Osioon ehdotetaan lisättäväksi ”rakentamis- ja korjauskyvyn käytettävyyys ja saatavuus...” ja poistettavaksi ”sotilaallisen konfliktin” koska kyseiset olosuhteet sisältyvät poikkeusolojen määritelmään.

Rakentamisessa ja rakennustuoteteollisuudessa varaudutaan tukemaan myös Puolustusvoimia valmiutta kohotettaessa ja poikkeusoloissa. Puolustusvoimat ja rakennusteollisuus ylläpitävät ja kehittävät valmiusrakentamisen sopimusjärjestelyjä. Kiristynyt turvallisuustilanne edellyttää tuotantovaraussopimuksia Puolustusvoimien ja aikaisempaa laajempaa yritysverkoston kanssa. Varastointijärjestelyjen tarkentamista tehdään yhteistyössä Puolustusvoimien ja Huoltovarmuuskeskuksen sekä huoltovarmuuskriittisten yritysten kanssa.

Olisi tärkeää luoda edellytykset hyödyntää valmiusrakentamisen sopimusjärjestelyjä myös normaaliolojen vakavissa häiriötilanteissa silloin, kun rakentamisen kapasiteettia tarvitaan nopeasti. Tällä hetkellä hankintalaki muodostaa esteen sopimuksilla jo luodun valmiuden hyödyntämiseen muissa kuin sotilaallisissa kriiseissä.

Vastuuviranomaisten on luotava suunnitelmat ja hallinnollinen valmius toteuttaa nopeasti laajoja maanpuolustuksen vaatimia rakennushankkeita. Toiminnassa huomioidaan aiempaa vahvemmin maankäyttö ja sen suunnittelu.

Ehdotamme tavoitteisiin lisättäväksi, että ”suunnitelmat rakennustuotannon ja -materiaalien säännöstelemiseksi on päivitettävä ja niiden toimeenpanoa on harjoitettava vastuuviranomaisten toimesta (YM – ELY:t – kunnat).”

4.9. Vakuutus- ja rahoituspalvelut:

Osiossa tulisi huomioida, että teollisuus minimissään tarvitsee tilisiirtojen ja toistuvaisuussuoritusten varmistamisen. Olisi myös hyvä tuoda esiin, että on tärkeää varmistaa kansalaisten ymmärrys, miten toimia, jos rahaliikenne ja maksujärjestelmät eivät toimi. On esim. tärkeää viestiä maksamisen kotivarasta kansalaisille.

Osioon olisi hyvä tehdä lisäyksenä huomio työeläkevakuutussektorin merkityksestä ja DORA:sta eli alan keskeisestä sääntelykehikosta. Vakuustakuu termi tulisi myös korjata oikeaan muotoon.

4.11 Sotilaallinen huoltovarmuus

Virke: ” Keskeistä on varmistaa kriittisten teknisten järjestelmien häiriötön ylläpito ja maanpuolustuksessa käytettävän kriittisen kulutusmateriaalin tuotanto, kuten ampumatarvikkeet.” ehdotetaan muutettavaksi muotoon: ” Keskeistä on varmistaa kriittisten teknisten järjestelmien häiriötön ylläpito ja maanpuolustuksessa käytettävän kriittisen kulutusmateriaalin, kuten ampumatarvikkeiden ja niiden kriittisten komponenttien, tuotanto, kuten ampumatarvikkeet.”

Osiossa olevaan kappaleeseen, joka alkaa: ” Kansallisesti varmistetaan , että kotimaisilla...” perään ehdotetaan lisättäväksi: ”Tähän liittyvää varastointia suunnitellaan yhteistyössä Puolustusvoimien, Huoltovarmuuskeskuksen ja huoltovarmuusorganisaation kanssa.”

Lausunnot lukuun 5. Huoltovarmuustoiminnan rahoitus ja kehitys

Osion mukaan: ”Hallinnonalat toteuttavat tavoitepäätöksessä mainittuja toimenpiteitä siinä määrin, kuin se on niiden resurssien puitteissa mahdollista.” Onko luonnoksen tavoitteet oikeassa suhteessa käytettäviin rahoituskehyksiin?

Huoltovarmuusrahaston kantokyky on varmistettava, jotta huoltovarmuus voidaan varmistaa ja kehittää sitä myös jatkossa. On tärkeää muodostaa kokonaiskuva eri sektoreiden tarpeista.

Jos huoltovarmuuspäätöstä ei lähtökohtaisesti suhteuteta hallinnonalojen resursseihin, on koko päätöksen sisältö osin turha.

Lausunnot lukuun 6. Valtioneuvoston tavoitteiden seuranta

Mielestämme päätöksen toimeenpanoa varten laadittava erillinen suunnitelma, jossa määritetään eri viranomaisten vastuut ja toimenpiteiden tarkempi aikataulutus, selkeyttää ja konkretisoi päätöksen toimeenpanoa.

Muut selontekoa koskevat yleiset kommentit

Elintarvikehuollossa koko arvoketjun on toimittava. Erityistä huomiota on kiinnitettävä myös elintarviketeollisuuden ja päivittäistavarakaupan toimintavarmuuden kehittämiseen alkutuotannon toimintaedellytysten turvaamisen lisäksi.

Huoltovarmuuden tavoitepäätöksen toimeenpanon kannalta on keskeistä, että viranomaisten toimivaltakysymykset on määritelty nykyistä selkeämmin. Ministeriöiden vastuisiin on lainsäädännössä määritelty varautumisen ja toiminnan ohjaamisen velvoitteita. Näistä esimerkiksi elintarvikkeisiin liittyvien tuotantopanosten ja tuotteiden säännöstelyn toteuttamisen prosessia tulee tarkentaa. Nykyisessä lainsäädännössä (laki huoltovarmuuden turvaamisesta 1390/ 1992) ei ole määritelty kriteerejä, joilla arvioidaan yrityksen tai organisaation merkitystä yhteiskunnan huoltovarmuuden kannalta (huoltovarmuuskriittisyys). Elintarvikehuollon osalta tulee myös tarkastella lainsäädännön sekä eri hallinnonalojen vastuulla olevien prosessien ajantasaisuutta.

Päätösehdotuksessa todetaan, että kaikkien sektoreiden toimijoiden tulee varautua energiansaannin häiriöihin, joka on hyvä asia. Päätöksessä on syytä tuoda selkeästi esiin, että kriittisten toimintojen sähkönsaannin varmistavat kriittiset toimijat itse.

On tärkeää, että huoltovarmuutta kehitetään myös jatkossa tiiviissä yhteistyössä viranomaisten, elinkeinoelämän ja järjestöjen kesken. Elinkeinoelämä luo perustan kokonaisturvallisuudelle ja toimivalle valtakunnalliselle elintarvikehuoltoketjulle alkutuotannosta vähittäiskauppaan.

Huoltovarmuuden tavoitetasoja on syytä kuvata tarkemmin, jotta toimenpiteiden määrittelyä ja laajuutta voidaan tarkentaa.

Harjoittelua niin normaali- kuin poikkeusolojen varalle niin on syytä ylläpitää ja vahvistaa. Erityisesti tämä koskee yhteisharjoittelua viranomaisten ja huoltovarmuuskriittisten yritysten kesken.

Yleisesti päätöksessä on hyvä kuvata tarkemmin tavoitetila huoltovarmuuden tasosta, eli mikä on yhteiskunnan eri palvelujen taso, jota huoltovarmuustoimilla pyritään takaamaan. Tämä helpottaa tarvittavien toimenpiteiden määrittelyä ja laajuutta.

Kun valmiuslaki on päivitetty, tulee varmistaa huoltovarmuuskriittisten yritysten perehdyttäminen toimialoittain lain vaatimuksiin ja luoda tarkemmat ohjeistukset sekä harjoitusmenettelyt viranomaisten ja yritysten kesken. Edellä olevan tulee olla osa huoltovarmuuden tavoitteita.

Henkilöresurssien määrän varmistaminen tulee näkyä paremmin päätöksessä. Sekä yritykset että viranomaiset tarvitsevat riittävästi osaavia henkilöitä turvaamaan toimintaa erilaisissa häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa.

Alussa voisi olla lyhyesti kuvattu yhteiskunnan toiminta ja huoltovarmuustyö normaaliolojen vakavissa häiriötiloissa ja toisaalta poikkeusoloissa. Normaaliolojen vakavan häiriötilanteen selkeyttämisen ja kirkastamisen tarve on tullut esille, esimerkiksi kun valmiuslain lämmöntuotantoon liittyviä toimenpiteitä on tarkasteltu mm. 40 § liittyvän asetusluonnoksen päivytystä tehtäessä.

Periaatepäätöksessä tulisi tuoda selvästi esille eri osapuolten (elinkeinoelämä+viranomaiset) yhteisharjoittelun tärkeys osana varautumista ja huoltovarmuutta ja myös eri tahojen järjestämien harjoitusten koordinoimisen tärkeys valtakunnallisesti toimialasta riippumatta.